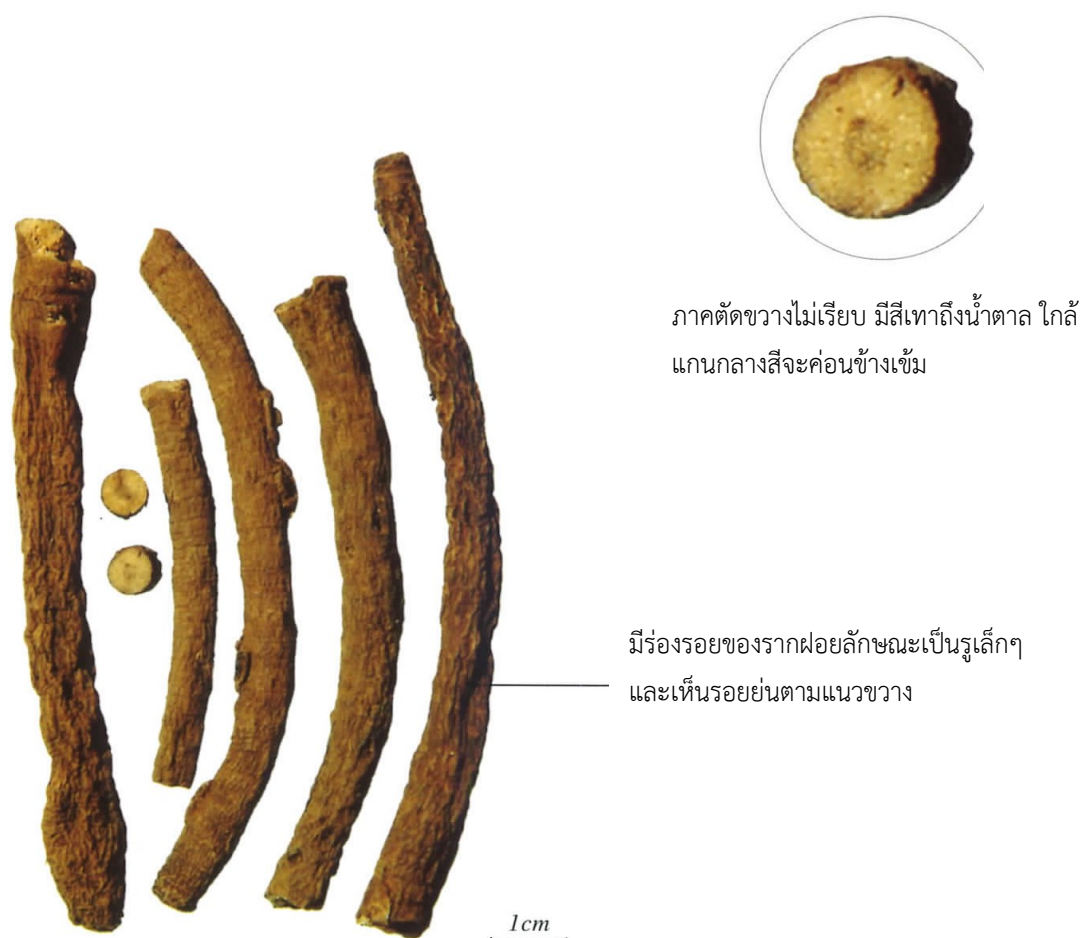

เซียนเหมา (仙茅)

ภญ. สนิพร ดอนนาปี สถาบันการแพทย์ไทย-จีน

ลำต้นใต้ดินแห่งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Curculigo orchoides* Gaertn. (ชื่อไทย ว่านพร้าว¹) วงศ์ Hypoxidaceae² เก็บเกี่ยวในฤดูใบไม้ร่วงหรือฤดูหนาว นำรากส่วนหัวและรากฝอยออก ล้างให้สะอาด และทำให้แห้ง³

วัตถุดิบสมุนไพรเซียนเหมามีลักษณะเด่น คือ ลักษณะเป็นรูปทรงกระบอก โค้งงอเล็กน้อย ผิวภายนอกสีน้ำตาลถึงน้ำตาลอมดำ ใหญ่หยาบ เนื้อแข็งแต่เปราะ แตกหักง่าย กลิ่นหอม รสขม เผ็ด โดยจากประสบการณ์ดั้งเดิม วัตถุดิบสมุนไพรที่ดี ต้องใหญ่ยาว เนื้อแข็งเปราะ ผิวภายนอกมีสีน้ำตาลอมดำ⁴

ภาคตัดขวางไม่เรียบ มีสีเทาถึงน้ำตาล ไกล่
แกนกลางสีจะค่อนข้างเข้ม

มีร่องรอยของรากฝอยลักษณะเป็นรูเล็กๆ
และเห็นรอยย่นตามแนวขวาง

ภาพที่ 1 วัตถุดิบสมุนไพรเซียนเหมา⁴

ในเชิงพาณิชย์มีการแบ่งเกรดวัตถุดิบสมุนไพรเซียนเหมา ออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้⁵

ระดับดี มีความยาว 7.5 - 10 cm บริเวณส่วนกลางมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7 - 1.2 cm ขนาดเท่ากันทั้งหมด สิ่งแปลกปลอม (รากฝอยหรือหลูเียว) < 2%

ระดับทั่วไป มีความยาว 3 - 10 cm บริเวณส่วนกลางมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4 - 1.2 cm ขนาดไม่เท่ากัน สิ่งแปลกปลอม (รากฝอยหรือหลุม) < 4%
ทั้งนี้ทุกระดับต้องไม่มีการกักกินของแมลง และไม่ราขึ้น

การเตรียมตัวยาร่วมใช้ (อินเพียน)^{6,7}

1. **เซียนเหมา** (เซียนเหมาตัวนหรือเซียนเหมาท่อน) นำวัตถุดิบสมุนไพรเซียนเหมามาเอาสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ออก ล้างให้สะอาด ปิดใส่ภาชนะวางให้น้ำซึมเข้าด้านในจนนิ่ม ตัดเป็นท่อนๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง ร้อนส่วนที่เป็นเศษๆ ออก
2. **จิวเซียนเหมา** (เซียนเหมาผัดเหล้าหรือเซียนเหมาหนึ่งเหล้า) นำเซียนเหมาตัวนที่สะอาดแล้วมาคลุกเคล้าให้เข้ากันกับเหล้าเหลือง (黄酒) ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้เหล้าซึมเข้าด้านในจนหมด แล้วจึงนำไปใส่ในกระทะที่ร้อน ใช้ไฟอ่อนผัดจนแห้ง สังเกตเห็นสีเข้มขึ้น นำออกมาวางไว้ให้เย็น ร้อนส่วนที่เป็นเศษๆ ออก หรือนำเซียนเหมาตัวนที่สะอาดแล้วมาคลุกเคล้าให้เข้ากันกับเหล้าเหลือง ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้เหล้าซึมเข้าด้านในจนหมด แล้วนำมาทิ้งในซึ่งเป็นเวลา 1 - 2 ชั่วโมง นำออกมาตากแดดให้แห้ง (เซียนเหมาตัวน 100 kg ใช้เหล้าเหลือง 10 kg)
3. **หมี่เซียนเหมา** (เซียนเหมาสดหนึ่งข้าวเหนียว) นำเซียนเหมาสด ล้างเศษดินทรายให้สะอาด ปอกเปลือกออก ผสมกับข้าวเหนียว นำไปนึ่งจนสุก ภาควัดขวางไม่มีจุดสีขาว นำออกมาวางไว้ให้เย็น (เซียนเหมาสด 100 kg ใช้ข้าวเหนียว 20 kg)⁸
4. **หมี่กานจิวเซียนเหมา** (เซียนเหมาสดแช่น้ำข้าวข้าวแล้วนำไปนึ่ง) นำเซียนเหมาสด ล้างเศษดินทรายให้สะอาด ปอกเปลือกออก แช่น้ำข้าวข้าว 3 ชั่วโมง นำขึ้นมาตากในที่ร่มสักครู่ นำไปนึ่งจนสุก เอาออกมาตากแดดให้แห้ง

การเก็บรักษา เก็บในภาชนะปิดและแห้ง ส่วนจิวเซียนเหมา หมี่เซียนเหมา และหมี่กานจิวเซียนเหมาให้เก็บในภาชนะปิดสนิท วางไว้ในที่แห้ง ที่ร่ม มีอากาศถ่ายเท ป้องกันความชื้นและแมลง^{6,7}

การใช้ยา⁶

ลักษณะและฤทธิ์ของยา ยามีรสเผ็ด ฤทธิ์อุ่น มีพิษเล็กน้อย เข้าสู่เส้นลมปราณไต และตับ

สรรพคุณ อบอุ่นไตบำรุงหยาง ขับความเย็นและความชื้น ส่วนมากใช้รักษากลุ่มอาการโรคหย่อนสมรรถภาพทางเพศ หยางพร่องทำให้สุจิน้อยเป็นหมัน กลั้นปัสสาวะไม่ได้ ปวดท้องและกระเพาะอาหาร เมื่อยเอวปวดเข้า เส้นเอ็นและกระดูกอ่อนแอ ขาดเกร็งยึดได้ไม่สะดวก

ขนาดและวิธีใช้ ขนาดยารับประทาน 3 - 10 g เป็นยาต้ม หรือทำเป็นลูกกลอน ยาผง หรือดองเหล้า หากใช้ภายนอกให้บดแล้วทาบริเวณที่เป็น

ข้อห้ามใช้และข้อควรระวัง ห้ามใช้ในผู้ที่อ่อนแอหรือเกิดความร้อนภายใน

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ; 2557.

2. WFO (2023): *Curculigo orchioides* Gaertn. Published on the Internet; <http://www.worldfloraonline.org/taxon/wfo-0000764802>. Accessed on: 3 Apr 2023
3. Chinese Pharmacopoeia Commission. Pharmacopoeia of the People's Republic of China 2020 Vol.1. Beijing: China Medical Science Press; 2020. (in Chinese)
4. Zhao ZZ and Chen HB, editors. Illustrated Chinese Materia Medica. Fujian; The Straits Publishing & Distributing Group; 2010. (in Chinese)
5. China Association of Chinese Medicine. Commercial grades for Chinese materia medica - CURCULIGINIS RHIZOMA (T/CACM 1021.137-2018). Published on the Internet; <https://baike.baidu.com/item/中药材商品规格等级—仙茅/58022564>. Accessed on: 3 Apr 2023 (in Chinese)
6. Nanning University of Traditional Chinese Medicine. Great Dictionary of Chinese Meteria Medica. 2nd edition. Shanghai: Shanghai Scientific & Technical Publishers; 2006. (in Chinese)
7. Gong QF, editor. Science of Processing Chinese Materia Medica. 4th edition. Beijing: China Medical Science Press; 2016. (in Chinese)
8. Xianmao. Medicinal Botanical Garden, Nanjing University of Chinese Medicine. Published on the Internet; <http://zwj.njucm.edu.cn/2021/0207/c4723a71011/pagem.htm>. Accessed on: 3 Apr 2023 (in Chinese)